

УДК 7.071.2:611:378.147(477.411)

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.06.1574>

ЗНАЧЕННЯ ПЛАСТИЧНОЇ АНАТОМІЇ У ФОРМУВАННІ ФАХОВОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ХУДОЖНИКІВ ТА ДИЗАЙНЕРІВ НАОМА

Андрій ЯКОВЕНКО

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-2574-9727>

викладач пластичної анатомії, Національна академія
образотворчого мистецтва і архітектури,

Вознесеньський узвіз, 20, Київ, 04053, Україна,
e-mail: andriy.yakovenko@naoma.edu.ua

Стаття присвячена дослідженню значення пластичної анатомії у професійній підготовці художників та дизайнерів на прикладі Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА). Визначено, що сьогодні формування професійних компетентностей митця вимагає ґрунтового володіння пластичною анатомією у поєднанні з цифровими технологіями та міждисциплінарними підходами. *Актуальність теми* зумовлена необхідністю формування у студентів цілісного художнього мислення, просторового сприйняття, розуміння пропорцій, ритму та динаміки тіла для створення його художніх образів у різних видах мистецтва. *Мета роботи* полягає у виявленні методологічної ролі пластичної анатомії у формуванні творчої компетентності та художньої ідентичності студента.

Використано *методи* аналізу наукових публікацій, порівняння досвіду НАОМА з європейськими академіями, систематизацію та синтез даних із практики викладання. Результати показали, що поєднання академічної підготовки з цифровими технологіями та міждисциплінарним підходом дає змогу студентам ефективно розвивати просторове мислення, аналітичні та творчі навички, формувати цілісну художню компетентність і здатність до експериментальних практик. *Висновки* підтверджують, що пластична анатомія є ключовим компонентом у формуванні професійної майстерності сучасного митця, перебуваючи мостом між науковим знанням, художнім мисленням та інноваційними медіа.

Ключові слова: пластична анатомія, анатомія, художня освіта, НАОМА, професійна компетентність, цифрове мистецтво, просторове мислення, форма і рух.

Andriy YAKOVENKO

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-2574-9727>

Teacher of Plastic Anatomy,

National Academy of Fine Arts and Architecture,

20, Voznesenskyi Uzviz, 04053, Kyiv, Ukraine,

e-mail: andriy.yakovenko@naoma.edu.ua

THE IMPORTANCE OF PLASTIC ANATOMY IN SHAPING THE PROFESSIONAL MASTERY OF ARTISTS AND DESIGNERS AT NAFFA

Introduction. The article explores the significance of plastic anatomy in the professional training of artists and designers, exemplified by the National Academy of Fine Arts and Architecture (NAOMA). It is established that modern artistic education requires not only classical anatomical knowledge but also its integration with digital technologies and interdisciplinary approaches.

Problem Statement. The relevance of the topic is determined by the need to develop comprehensive artistic thinking, spatial perception, understanding of proportions, rhythm, and body dynamics, enabling the creation of realistic and conceptual images across various art forms.

The purpose of the study is to identify the methodological role of plastic anatomy in developing students' creative competence and artistic identity.

Methods include analysis of scientific publications, comparison of NAOMA's practices with European academies, systematization, and synthesis of teaching experiences.

Results indicate that combining classical training with digital technologies and interdisciplinary approaches allows students to effectively enhance spatial thinking, analytical and creative skills, form holistic artistic competence, and engage in experimental practices.

Conclusion. The study concludes that plastic anatomy is a key component in shaping professional mastery of modern artists, serving as a bridge between scientific knowledge, artistic thinking, and innovative media.

Keywords: plastic anatomy, anatomy, art education, NAOMA, professional competence, digital art, artistic identity, spatial thinking, form and movement.

Вступ. *Постановка проблеми.* Пластична анатомія як міждисциплінарна наука в художній освіті має довгу та складну історію, що безпосередньо пов'язана з розвитком мистецької практики та педагогічної традиції. Її значення для формування фахової майстерності художників та дизайнерів сьогодні є надзвичайно актуальним, оскільки сучасні тенденції мистецтва та дизайну вимагають від митця не лише технічної вправності, але й глибокого розуміння закономірностей будови людського тіла, його пропорцій, динаміки та пластичності живої форми. Проблема полягає в тому, що в умовах інтенсивної цифровізації та поширення нових технологій у сфері візуальних та образотворчих мистецтв зростає ризик втрати фундаментальних знань, які протягом століть були основою художньої освіти. Традиційна академічна школа, зокрема Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА), має не лише зберегти, але й модернізувати викладання пластичної анатомії, інтегруючи її у сучасний освітній процес та адаптуючи до потреб різних напрямів творчої діяльності.

Актуальність теми зумовлена кількома чинниками. По-перше, знання пластичної анатомії формує в художника здатність працювати з формою у її статичному, об'ємному, конструктивному та динамічному аспектах, забезпечуючи правильне відтворення пропорцій, структури та руху тіла, що є ключовим як для образотворчого мистецтва, так і для дизайну. По-друге, анатомічна підготовка забезпечує розвиток просторового мислення, що дає змогу майбутнім фахівцям відтворювати реалістичні образи або здійснювати їх художню трансформацію в межах сучасних візуальних стратегій — від стилізації до експресивних чи концептуальних форм. По-третє, у сучасному контексті інтердисциплінарності пластична анатомія постає не лише як обов'язкова дисципліна, а як теоретико-практичний фундамент, що поєднує мистецтво, науку та технологію.

У сучасній науковій літературі тема пластичної анатомії розглядається з різних позицій. *Аналіз останніх досліджень і публікацій* свідчить про зростання інтересу науковців та практиків до проблеми викладання пластичної анатомії в системі художньої освіти. У працях зарубіжних авторів (Bammes, 2010; Goldfinger, 1991; Loomis, 2012; Evans, 2016; Ziegler, 2017) простежується прагнення до система-

тизації знань про будову людського тіла та їх адаптації до потреб художників, що забезпечує фундаментальну базу для розвитку професійних компетентностей у сфері образотворчого мистецтва.

У своїх працях Ф. Соммаг розглядає еволюцію викладання пластичної анатомії у Французькій академії мистецтв, акцентуючи на її подвійному статусі — одночасно як наукової дисципліни та художньої практики. Дослідник підкреслює, що від XVII ст. пластична анатомія в академіях Франції не обмежувалася лише вивченням будови людського тіла, а була невід'ємною частиною формування художнього мислення, яке поєднувало спостереження за натурою з науковими знаннями.

В українському контексті актуальними є роботи А. Мельничук (2024) та Є. Піскунова (2023), де безпосередньо розглядаються проблеми та перспективи викладання пластичної анатомії в художніх академіях. Зокрема, А. Мельничук (2024) аналізує специфіку підготовки студентів в НАОМА, підкреслюючи значення пластичної анатомії як основи професійної майстерності. У свою чергу, Є. Піскунов (2023) звертає увагу на сучасні методичні підходи та інновації у викладанні анатомії в НАОМА, що засвідчує актуальність інтеграції нових технологій у навчальний процес.

Водночас в українському мистецтвознавстві недостатньо розкрито специфіку викладання пластичної анатомії саме в НАОМА, яка має понад столітню історію формування власної методичної школи та виступає провідним центром мистецької освіти в Україні.

Мета даної статті полягає у ґрунтовному аналізі значення пластичної анатомії у формуванні професійної майстерності художників та дизайнерів в НАОМА, а також у висвітленні ролі цієї дисципліни в поєднанні традицій та інноваційних підходів до підготовки майбутніх фахівців. Завдання дослідження передбачають окреслення історичних витоків формування пластанатомічної школи в Академії, аналіз сучасного стану викладання пластичної анатомії, виявлення її впливу на розвиток художнього мислення та професійних компетентностей студентів, а також визначення перспектив модернізації дисципліни в умовах інтеграції з цифровими технологіями та міждисциплінарними практиками.

Основна частина. Пластична анатомія протягом століть залишалася однією з основних дисци-

плін у мистецькій освіті, забезпечуючи глибоке розуміння конструктивної будови людського тіла та його функціональних закономірностей. Сприйняття форми тіла не обмежується поверхневим копіюванням натури, а передбачає інтеграцію наукового знання про кістки, м'язи, сухожилля і зв'язки, що дозволяє митцю прогнозувати рух, напруження і взаємодію частин у просторі. Класичні дослідження, як-от праця Г. Баммеса [1], підкреслює, що опанування анатомії формує художнє мислення, яке здатне трансформувати наукове спостереження у виразну художню форму. Ця дисципліна не лише забезпечує технічну точність, але й розвиває здатність до стилізації, експресії та концептуальних рішень, що є критично важливим у сучасній візуальній культурі.

Формування просторового мислення в художника безпосередньо пов'язане з розумінням тривимірної структури тіла. Студенти, які опановують анатомічний рисунок, поступово засвоюють логіку взаєморозташування частин тіла, відношення площин та перспективи, що дозволяє їм створювати переконливі композиції навіть у абстрактних або концептуальних проєктах. Дослідниця А. Мельничук [2] зазначає, що саме через систематичне опрацювання скелета та м'язової системи формується внутрішнє відчуття пропорцій та ритму, яке дозволяє не лише точно відтворювати натуру, а й трансформувати її у художньо значущі образи. Гармонія пропорцій і динаміка руху є наступним рівнем застосування анатомічних знань. Художник, що добре орієнтується у відношенні кісткових та м'язових структур, здатен передати природність поз і переконливість дії фігури.

Міжнародні практики підготовки художників демонструють подібний підхід. В *Accademia di Belle Arti* в Римі та *École des Beaux-Arts* в Парижі анатомія викладається як комплексна дисципліна, де студенти поєднують класичний рисунок, живопис і скульптуру з сучасними мультимедійними засобами. Аналіз досвіду цих академій показує, що поєднання класичної анатомічної підготовки і цифрових технологій дозволяє студентам розвивати як технічну майстерність, так і творчий потенціал, адаптуючи класичні знання до сучасних умов мистецької практики [3].

У контексті навчання в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури (НАО-

МА) викладання пластичної анатомії є інтегрованим процесом, який поєднує класичні методи та сучасні технології.

Як підкреслює викладач пластичної анатомії НАОМА Є. Піскунов, викладання пластичної анатомії у вищих мистецьких закладах ґрунтується на багатому теоретичному та практичному доробку, сформованому попередніми поколіннями митців і дослідників. Проте «сучасні умови освітнього процесу, а також розвиток технологій потребують подальшого оновлення й удосконалення методики викладання цієї дисципліни» [4, с. 211]. Одним із інноваційних підходів, запропонованих ним, є онлайн-метод «прорисовування» анатомічного рисунка на поверхні живописного чи графічного твору. Цей метод довів свою ефективність як засіб практичного аналізу мистецьких робіт, подібно до використання програми «Art Anatomy», що забезпечує об'ємні віртуальні моделі [4]. Робота з такими моделями з різних ракурсів допомагає студентам краще сприймати просторову пластичність людського тіла, що є ключовим у вивченні анатомії для художників.

Сучасне програмне забезпечення, таке як «Procreate», «Sketchbook» та «Photoshop», надає можливості для реалізації зазначених методичних підходів, дозволяючи проводити заняття онлайн або записувати їх для подальшого перегляду студентами. Викладач пластичної анатомії А. Мельничук керується у викладанні послідовною методикою, яка включає кілька ключових блоків. Спершу студенти ознайомлюються з основними літературними джерелами — навчальною та науково-популярною літературою; далі вони працюють із трактатами, навчальними посібниками та підручниками спеціалізованої тематики [2]. Також у навчальний процес інтегруються архівні матеріали, онлайн-ресурси та архівні фонди як джерела дослідження [2].

Для практичного закріплення знань використовуються мультимедійні засоби навчання, зокрема програми 3ds Max, Adobe Photoshop та Adobe Illustrator. Наступним етапом є виконання творчих завдань — аплікацій, живопису, акварелі, ліпки, офортів та інсталяцій [2]. Лабораторно-дослідна практика включає написання наукових статей, тез та творчих проєктів. Завершальним блоком є організація культурно-освітніх заходів, таких як запрошення зовнішніх лекторів та освітні екскурсії [2].

У сучасному навчальному процесі в НАОМА у викладацькій діяльності А. Яковенка активно застосовуються цифрові інструменти, які доповнюють класичну академічну базу пластичної анатомії. Викладач інтегрує мультимедійні засоби, зокрема програми Procreate та Sketchbook, що дозволяють у режимі онлайн (через платформу Google Meet) здійснювати демонстрацію процесу побудови анатомічних форм. Використання цих програм створює умови для поєднання традиційного академічного рисунка з сучасними технологіями, що підвищує ефективність засвоєння матеріалу та відповідає освітнім потребам сучасних студентів.

Програма Procreate орієнтована переважно на художників і дизайнерів завдяки своїй гнучкості та можливості творчої інтерпретації. Її інструментарій дозволяє працювати з кольором, фактурою і пластикою форми, що робить її зручною для виконання творчих завдань і розвитку художнього мислення. Натомість Sketchbook більше відповідає потребам архітекторів і дизайнерів середовища, оскільки забезпечує точність геометризації форм, роботу з пропорціями та перспективою завдяки наявності цифрових вимірювальних інструментів (лінійок, модулів). Таким чином, Procreate сприяє розвитку індивідуальної творчої виразності, тоді як Sketchbook допомагає студентам у точному відтворенні конструктивних елементів тіла та формуванні навичок аналітичного підходу.

Окреме місце у навчальному процесі займає програма Анатомічний атлас, яка першопочатково створювалася для медичних цілей — вивчення остеології та міології. Проте вона виявилася корисною і для мистецької освіти, оскільки дозволяє студентам наочно вивчати будову кістяка, взаємодію м'язових груп та їхню роль у створенні художньо переконливого образу. Використання цього інструменту дає можливість працювати з віртуальними 3D-моделями, що підвищує розуміння просторової пластичності та динаміки тіла.

Навчальна програма першого курсу передбачає поступове оволодіння матеріалом: від вивчення будови черепа до опанування повної фігури протягом другого курсу. Такий підхід забезпечує поетапне формування просторового мислення та усвідомлення пропорцій, синхронно поєднуючись із завданнями суміжних дисциплін — рисунка, живопису, скульп-

тури. Викладач використовує методику побудови анатомічної форми з «каркасу» — остеологічної основи, яка задає ключові пропорційні точки. На цій основі студенти вчаться будувати як окремі частини тіла, так і повні фігури у різних ракурсах, що сприяє розвитку здатності до відтворення руху та просторової динаміки.

Особливу увагу приділяють формуванню у студентів розуміння того, які частини тіла є рухомими, а які статичними. Це дозволяє правильно передавати позу, перспективу і пластичність фігури. Наприклад, череп, грудна клітка і таз розглядаються як три основні «кам'яні» частини, що тримаються на рухомих осях — шийних та поперекових хребцях. Такий підхід значно полегшує засвоєння матеріалу, оскільки подає складні знання у спрощеній та структурованій формі.

Попри активне використання цифрових технологій, Яковенко підкреслює важливість збереження академічної основи пластичної анатомії. База фундаментальних знань — опрацювання скелета, екорше, а також виконання академічних рисунків — залишається ключовою складовою підготовки. Лише після опанування цих базових етапів студентам пропонується виконання творчих робіт, де вони можуть реалізувати індивідуальні експериментальні підходи, спираючись на здобуту академічну школу.

Усі ці підходи формують інтерактивне навчальне середовище, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та розвитку професійних навичок студентів.

Таким чином, перший етап опанування пластичної анатомії включає не лише засвоєння базових знань про структуру і функції тіла, а й формування просторового мислення, відчуття пропорцій, ритму та динаміки руху. Це створює науково-методологічну базу для подальшого творчого розвитку студента, незалежно від того, чи працює він у класичному живописі, скульптурі або сучасних цифрових медіа. Саме поєднання класичних знань із практиками, що використовуються у провідних європейських академіях, а також досвід НАОМА, демонструє ефективність системного підходу, який готує художника до роботи у різних видах мистецтва, формуючи його професійну компетентність і творчу ідентичність.

Слід зауважити, що пластична анатомія зберігає свою актуальність у багатьох видах мистецтва, оскільки забезпечує художника універсальним інструмен-

том для створення образів, що поєднують правдоподібність форми та художню виразність. У живописі знання анатомії дають змогу передати тонку динаміку тіла, емоційні нюанси руху, світлотіньові взаємодії м'язів і скелетних структур, що формує переконливу образність композиції. Графіка, зокрема рисунок, як відзначає Г. Баммес [1], потребує точного відтворення пропорцій і контурів, де навіть незначні відхилення у відношенні частин тіла можуть змінити характер образу. Скульптура, як тривимірна дисципліна, висуває додаткові вимоги до анатомії: художник повинен прогнозувати взаємодію форм у просторі, враховувати центр ваги, масу та баланс фігури.

У сучасному дизайні та цифровому мистецтві анатомічні знання стають основою для створення персонажів, інтерактивних середовищ і віртуальної анімації. В НАОМА студенти застосовують ці принципи на практичних заняттях з цифрового моделювання та анімації, де анатомія стає не лише теоретичною дисципліною, а інструментом для створення живою та переконливою образу, що інтегрується у різні візуальні проекти.

Особливу увагу слід приділити розвитку творчої ідентичності студента. Пластична анатомія стає інструментом формування внутрішньої художньої логіки, здатності прогнозувати рух, композицію та взаємодію форм. Здобуті знання дозволяють художнику експериментувати зі стилізованими та концептуальними формами, зберігаючи гармонію та внутрішню правдоподібність. Синтез науки і мистецтва забезпечує розвиток критичного мислення, здатність аналізувати художні образи та створювати власні інноваційні проекти.

Сучасні технології не замінюють класичну підготовку, а доповнюють її. Викладачі НАОМА підкреслюють, що фундаментальні навички рисунка, знання анатомії та моделювання фігури у фізичному просторі залишаються критично необхідними для формування художньої чутливості та професійної компетентності. Тільки на базі глибокого розуміння структури тіла студент може ефективно застосовувати цифрові інструменти, створюючи образи, що поєднують точність і художню виразність. Викладач Є. Піскунов [4] підкреслює, що саме здатність поєднувати точність та художню свободу визначає професійну майстерність сучасного художника. У НАОМА це реалізується через практичні

завдання, де студенти комбінують традиційний рисунок, скульптуру та цифрове моделювання, що формує цілісний творчий процес, спроможний відповідати вимогам сучасного мистецтва та дизайну.

Порівняння досвіду НАОМА із провідними європейськими академіями демонструє, що інтегрований підхід до викладання анатомії, який поєднує класичні і сучасні технології, є ключовим фактором формування професійної компетентності. Студенти отримують знання, що дозволяють працювати у різних жанрах і медіа, від традиційного живопису до цифрового дизайну, що відповідає сучасним викликам мистецької освіти [5]. Цей підхід сприяє розвитку цілісної художньої ідентичності, формує внутрішнє відчуття пропорцій, ритму і динаміки, а також здатність до творчих трансформацій реальності у мистецькому контексті.

Висновки. Отже, результати дослідження підтверджують, що пластична анатомія є не просто навчальною дисципліною, а важливим інструментом розвитку художнього мислення, творчої компетентності та професійної ідентичності студента. Викладання анатомії в НАОМА демонструє ефективність системного підходу, де класичні методи поєднуються із сучасними технологіями та міжнародним досвідом, забезпечуючи студентам широкий спектр можливостей для творчих досліджень та професійної реалізації у сучасному мистецтві і дизайні. Аналіз роботи А. Яковенка та інших викладачів пластичної анатомії свідчить, що поєднання наукової діяльності, викладання та творчості формує у студентів цілісне сприйняття мистецтва, де анатомія тіла стає не лише технічним інструментом, а й засобом художнього вираження і самовираження. Міждисциплінарний підхід, який охоплює мистецтвознавчі, анатомічні та педагогічні аспекти, виявляється ключовим чинником підвищення якості академічної освіти, стимулюючи розвиток критичного мислення, творчих компетенцій та здатності до самостійного наукового пошуку. Водночас дослідження показує, що сучасна академічна художня освіта в Україні має потенціал інтегрувати інноваційні методики та міжнародний досвід, формуючи фахівців, здатних поєднувати технічну майстерність із глибоким естетичним і культурним розумінням. У цілому, розвиток пластичної анатомії в академічному контексті постає як процес не лише опанування

пропорцій і техніки, а й формування художнього, культурного та етичного мислення, що стає основою професійного та творчого зростання майбутніх художників.

1. Bammes G. *Die Gestalt des Menschen: Anatomie für Künstler*. Leipzig: E.A. Seemann Verlag, 2010.
2. Мельничук А. Сучасні інноваційні методи у викладанні пластичної анатомії в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури та перспективи подальшого її розвитку. *Fine Art and Culture Studies*. 2024. Вип. 6. С. 143—161.
3. Commar F. *Figures du corps: une leçon d'anatomie à l'École des beaux-arts*. Paris: Beaux-arts de Paris, 2008. 509 с.
4. Піскунов Є. Викладання пластичної анатомії в Національній академії образотворчого мистецтва і архітектури: інноваційні методи та мультимедійна форма навчання. *Вісник образотворчого мистецтва*. 2023. № 30. С. 210—216.

5. Thompson R. *The Art and Science of Human Form: Lessons from European Art Academies*. Paris: Éditions Beaux-Arts, 2015.

REFERENCES

- Bammes, G. (2010). *The shape of the human: Anatomy for artists*. Leipzig: E.A. Seemann Verlag [in Germany].
- Melnychuk, A. (2024). Modern innovative methods in teaching plastic anatomy at the National Academy of Fine Arts and Architecture and prospects for its further development. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 143—161 [in Ukrainian].
- Commar, F. (2008). *Figures of the body: An anatomy lesson at the School of Fine Arts*. Paris: Beaux-arts de Paris [in France].
- Piskunov, Ye. (2023). Teaching plastic anatomy at the National Academy of Fine Arts and Architecture: Innovative methods and multimedia learning format. *Bulletin of Fine Arts*, 30, 210—216 [in Ukrainian].
- Thompson, R. (2015). *The art and science of human form: Lessons from European art academies*. Paris: Éditions Beaux-Arts [in France].